

Теорія та історія держави і права

УДК 340.11

Некіга Світлана Миколаївна

здобувач кафедри теорії держави і права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Некига Светлана Николаевна

соискатель кафедры государства и права

Национального университета "Одесская юридическая академия"

Nekiga Svetlana

Candidate of the Department of Theory of State and Law of the

National University "Odessa Law Academy"

КОМПРОМІС ТА КОНФЛІКТ У ПРАВОВІЙ СФЕРІ
КОМПРОМИСС И КОНФЛИКТ В ПРАВОВОЙ СФЕРЕ
COMPROMISE AND CONFLICT IN THE LEGAL SPHERE

Анотація. У даній статті автор надає своє визначення поняття правовий компроміс, компроміс в праві, а також розглядає конфлікт в правовій сфері. Він розглядає основні тенденції в галузі вивчення компромісу і конфлікту. У статті визначаються основні ознаки даних правових явищ. Компроміс як спеціально-юридичні засіб у системі детермінант правової активності має особливе значення, і його недооцінка негативно позначається на ефективності механізму дії права, блокується дія прогресивних законів і, по суті справи, здійснення позитивних перетворень у суспільстві.

Сучасна конфліктологія розглядає конфлікт як закономірну й природну характеристику соціальних відносин, різновидом соціального конфлікту є

юридичний, який відтворює ознаки, риси соціального, але з особливостями, що притаманні правовій сфері.

Відсутність теоретичного обґрунтування компромісу в правовій сфері ускладнює його використання як засобу досягнення сталого правопорядку, ускладнює правове регулювання, викликає неможливість попередження та вирішення конфліктів між суб'єктами. Учені відзначають наявність компромісних початків у різних сферах правового регулювання, однак стійка концепція використання компромісу у сфері права залишається справою майбутнього. На сьогоднішній час не існує єдиної точки зору відносно визначення поняття юридичний/правовий конфлікт.

Конфлікти дуже різноманітні за своєю природою, велика кількість конфліктів виникають поза правовою сферою, і вже потім у процесі розвитку, набувають юридичних ознак, і тому існують у змішаному чи перехідному стані.

Компроміс за допомогою юридичних засобів починає функціонувати як принцип права і як спосіб правового регулювання, забезпечує вдосконалення механізму дії права. Таким чином, стандартні ситуації та стандартні способи їх вирішення тісно пов'язані з використанням установки на використання компромісу. При цьому компроміс у правовій сфері пристосовується до особливостей механізму дії права.

Динаміка конфлікту, та компромісу у правовій сфері залежить передусім від рівня моралі у суспільстві, так як вони формуються на засадах загальнолюдських цінностей рівності, свободи, справедливості.

Автор у статті виділяє основні стадії компромісу та конфлікту.

Ключові слова: компроміс, компроміс у праві, правовий компроміс, правовий конфлікт, конфлікт.

Аннотация. В данной статье автор дает свое определение понятия правовой компромисс, компромисс в праве, а также рассматривает конфликт в правовой сфере. Он рассматривает основные тенденции в области изучения компромисса и конфликта. В статье определяются основные признаки данных правовых явлений. Компромисс как специально-юридические средства в системе детерминант правовой активности имеет особое значение, и его недооценка негативно сказывается на эффективности механизма действия права, блокируется действие прогрессивных законов и, по сути дела, осуществления позитивных изменений в обществе.

Современная конфликтология рассматривает конфликт как закономерную и естественную характеристику социальных отношений, разновидностью социального конфликта является юридический, который воспроизводит признаки, черты социального, но с особенностями, которые свойственны правовой сфере.

Отсутствие теоретического обоснования компромисса в правовой сфере затрудняет его использование как средства достижения устойчивого правопорядка, усложняет правовое регулирование, вызывает невозможность предупреждения и разрешения конфликтов между субъектами. Ученые отмечают наличие компромиссных начал в различных сферах правового регулирования, однако устойчивая концепция использования компромисса в сфере права остается делом будущего. На сегодняшнее время не существует единой точки зрения относительно определения понятия юридический / правовой конфликт.

Конфликты очень разнообразны по своей природе, большое количество конфликтов возникают вне правовой сферы, и уже потом в процессе

развития, приобретают юридические признаки, и поэтому существуют в смешанном или переходном состоянии.

Компромисс с помощью юридических средств начинает функционировать как принцип права и как способ правового регулирования, обеспечивает совершенствование механизма действия права. Таким образом, стандартные ситуации и стандартные способы их решения тесно связаны с использованием установки на использование компромисса. При этом компромисс в правовой сфере приспосабливается к особенностям механизма действия права.

Динамика конфликта, и компромисса в правовой сфере зависит прежде всего от уровня морали в обществе, так как они формируются на основе общечеловеческих ценностей равенства, свободы, справедливости.

Автор в статье выделяет основные стадии компромисса и конфликта.

Ключевые слова: *компромисс, компромисс в праве, правовой компромисс, правовой конфликт, конфликт.*

Summary. *In this article, the author gives his definition of the concept of legal compromise, compromise in law, and also considers conflict in the legal sphere. He examines the main trends in the study of compromise and conflict. The article defines the main features of these legal phenomena. Compromise as special legal means in the system of determinants of legal activity is of particular importance, and its underestimation negatively affects the effectiveness of the mechanism of law, blocking the action of progressive laws and, in fact, making positive changes in society.*

Modern conflictology considers conflict as a natural and natural characteristic of social relations, a kind of social conflict is legal, which

reproduces features, features of a social, but with features that are characteristic of the legal sphere.

The lack of a theoretical justification for a compromise in the legal sphere makes it difficult to use it as a means of achieving a sustainable legal order, complicates legal regulation, and makes it impossible to prevent and resolve conflicts between subjects. Scientists note the presence of compromise principles in various areas of legal regulation, but a sustainable concept of using compromise in the legal sphere remains a matter of the future. At present, there is no single point of view regarding the definition of the concept of legal / legal conflict.

Conflicts are very diverse in nature, a large number of conflicts arise outside the legal sphere, and then later in the development process, they acquire legal attributes, and therefore exist in a mixed or transitional state.

Compromise with the help of legal means begins to function as a principle of law and as a method of legal regulation, ensures the improvement of the mechanism of action of law. Thus, standard situations and standard methods of solving them are closely related to the use of the installation for the use of a compromise. At the same time, the compromise in the legal sphere adapts to the peculiarities of the mechanism of the law.

The dynamics of conflict and compromise in the legal sphere depend primarily on the level of morality in society, since they are formed on the basis of universal human values of equality, freedom, and justice.

The author in the article highlights the main stages of compromise and conflict.

Key words: *compromise, compromise in law, legal compromise, legal conflict, conflict.*

Постановка проблеми. Основним завданням та призначенням держави, після здобуття державного суверенітету та оголошення незалежності є курс на формування правової держави в Україні, тому неухильно зростає потреба в стабільності економічного, політичного, соціального розвитку, в стійкості демократичних інститутів влади та правової системи. В політичній і юридичній науках актуальною є постановка питання не стільки про викорінення соціально-політичних, правових (юридичних) конфліктів, скільки про їх врегулювання, тому компромісна форма взаємодії учасників відносин викликає незмінний інтерес з точки зору політиків, науковців, правників. Сфера права - одна з найскладніших сфер застосування компромісу. Крім того, що юридичні норми знаходяться в постійній зміні, сама нормативна система права, що передбачає стандартні ситуації і стандартні способи їх вирішення, в рамках установки на компроміс не завжди може бути застосована, та не завжди виконана сторонами. Ідея компромісу викликає цілий ряд дискусій, передусім тому, що має як мінімум два критерії: юридичний і моральний.

Крім того, що юридичні норми знаходяться в постійній зміні, сама нормативна система права, що передбачає стандартні ситуації і стандартні способи їх вирішення, в рамках установки на компроміс не завжди може бути застосована, та не завжди виконана сторонами.

Актуальність проблеми компромісу, в правовій сфері визначається як недостатністю дослідження, так і практичної важливості для розвитку правової сфери. В юриспруденції ця проблематика отримала лише незначне освітлення, при цьому, часто поняття «компроміс у праві» і «правовий компроміс», «компроміс» і «консенсус» ототожнюють, що навряд чи може бути прийнято, і не сприяє поглибленню уявлень про це явище. Наука про право не тільки запозичує категорії інших наук, а й ділиться з іншими

науками (галузями права) власними категоріями, в процесі чого здійснюється коригування даних категорій. Встановлено, що категорія «правовий компроміс», «компроміс у праві», не отримуючи формального закріплення дефініції в законодавстві (виняток митне право) займає важливе місце як в теоретичних дослідженнях, так і в рішенні прагматичних завдань. Адже, саме компроміс має всі шанси стати важливим засобом у галузі вирішення юридичних, соціальних і політичних конфліктів, хоча змістовне наповнення і значення його змінюється. Зміни можуть вплинути як на «деетизацію» («етизацію») компромісу, так і тяжіння його до інструментальної функції в системах розвитку на основі «керованих конфліктів». Вважаємо, що компроміс може стати одним з основних термінів сучасної юриспруденції та політології, оскільки він в ряді ситуацій є одним з найбільш доцільних і допустимих способів вирішення спору.

Сучасна конфліктологія розглядає конфлікт як закономірну й природну характеристику соціальних відносин, різновидом соціального конфлікту є юридичний, який відтворює ознаки, риси соціального, але з особливостями, що притаманні правовій сфері.

Слід відзначити, що у сучасній правовій доктрині відсутня єдність позицій дослідників щодо визначення поняття «конфлікт» як родової категорії відносно до конфлікту у правовій сфері. Аналіз сутності конфлікту, видів, шляхів розв'язання, складають далеко не повний перелік досліджень юридичної конфліктології, яка в свою чергу розвивається як напрямок соціології права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для сучасного етапу вивчення та розуміння компромісу та конфлікту в правовій сфері як наукової проблеми особливу важливість мають роботи: Ю. Ірхіна [1], В.Бачинина[2],

Р.А.Ромашова [3], М. Новікової [4], С. Туркота [5], Г. Усатий [6], Ю. Оборотова [7] і інших.

Мета статті. Визначення поняття конфлікту та компромісу, аналіз компромісу і конфлікту в правовій сфері України.

Виклад основного матеріалу. Динаміка конфлікту, та компромісу у правовій сфері залежить передусім від рівня моралі у суспільстві, так як вони формуються на засадах загальнолюдських цінностей рівності, свободи, справедливості. Необхідно відмітити, що з розвитком суспільства моральні цінності постійно піддаються зміні, а отже наслідком є формування різного змісту категорій (свобода, справедливість, рівність). Це сприяє формуванню правових конфліктів.

Мадіссон В. акцентує увагу, що розвиток будь-якого суспільства являє собою складний процес, який здійснюється на основі зародження, розгортання і розв'язання різноманітних протиріч і суперечностей. Перебіг цього процесу відбувається через різного роду конфлікти як одну з основних парадигм соціальних відносин [8, с. 39].

В якій би сфері правовий конфлікт не відбувався він пов'язаний з застосуванням або порушенням тих чи інших норм права, а також з виникненням, змінами або припиненням правових відносин. Правові норми можуть впливати як на зародження, розвиток, так і вирішення конфлікту, і підвищують ефективність впливу. Правовому конфлікту притаманні всі етапи та стадії, що властиві іншим соціальним конфліктам.

Необхідно відзначити, що на сьогоднішній час не існує єдиної точки зору відносно визначення поняття юридичний/правовий конфлікт.

Конфлікти дуже різноманітні за своєю природою, велика кількість конфліктів виникають поза правовою сферою, і вже потім у процесі розвитку, набувають юридичних ознак, і тому існують у змішаному чи перехідному

стані. Так, наприклад, конфлікт не пов'язаний з юридичною сферою і стосується особистих, суспільних, національних інтересів, може з часом в процесі розвитку подій переходити на іншу свою стадію, трансформуючись в явища юридичного порядку.

Слід звернути увагу, що в разі існування суперечностей між декількома правовими нормами, відносно одного предмету регулювання проявляються повноцінний правовий аспект, бо конфлікт починається, закінчується з використанням юридичних засобів та процедур. Мотиви поведінки конфліктуючих сторін, та їх інтереси визначаються змістом і значенням правових норм, від чого скеровуються (залежать) дії учасників.

С. Гусарєва, О. Тихомирова, сформулювали в загальному вигляді поняття юридичного конфлікту, а саме, юридичним конфліктом є будь-який конфлікт, в якому спір так чи інакше пов'язаний з правовими відносинами сторін (їхніми юридично значущими діями або станами), суб'єкти, мотивація їхньої поведінки, об'єкт конфлікту мають правові ознаки, а сам конфлікт тягне правові наслідки [9, с. 156-187].

Переважає позиція учених, згідно з якою юридичний конфлікт можна визначити як протиборство суб'єктів права у зв'язку із застосуванням, порушенням або тлумаченням норм права [10, с. 156-187].

У свою чергу Ю. Тихомиров вважає, що може існувати юридичний конфлікт у вузькому та широкому розумінні. Вузьке розуміння юридичного конфлікту зводить його до об'єктивно існуючих протиріч між двома або кількома правовими нормами, що належать до єдиного предмета правового регулювання [11, с. 230-234]. Отже, вузьке розуміння юридичного конфлікту фактично тотожне поширеному розумінню такого правового феномена, як правова колізія. В широкому розумінні Ю. Тихомиров пропонує визначити

юридичні конфлікти як протиріччя між чинними правовими нормами, актами та інстанціями [11, с. 230-234].

На думку С. Бобровник, правовий конфлікт — це стан двостороннього зв'язку суб'єктів, який заснований на правових протиріччях, що характеризується порушенням або перешкодою в реалізації ними своїх інтересів і є причиною визрівання або настання кризи суспільних відносин. Саме це визначення С. Бобровник надає можливість виокремити ознаки категорії «правовий конфлікт», які відмежовують цю категорію від інших конфліктів, що мають місце у суспільстві: правовий конфлікт виявляється в юридичній сфері; він тягне певні правові наслідки для учасників суспільних відносин; засновується на протиріччях, що не подолані; є вищою фазою розвитку протиріч; передбачає двосторонній взаємозв'язок між суб'єктами; спричиняє порушення чи перешкоди у реалізації суб'єктивного права; має деструктивний характер для правової сфери; може стати причиною кризи суспільних відносин; - певною мірою має позитивне значення, оскільки «підштовхує» суспільні відносини до розвитку і вдосконалення [12, с.110].

У свою чергу деякі вчені виділили наступні особливості юридичного конфлікту: зв'язаність конфлікту правовими відносинами, наявність правових ознак суб'єктів чи об'єкта конфлікту; можливість вирішення правовими засобами; галузева визначеність конфлікту; наявність юридичних наслідків; можливість застосування примусових засобів у процесі вирішення конфлікту; вирішення конфлікту в межах спеціальної юридичної процедури [13, с. 336].

Не всіма авторами враховувалися саме юридичні особливості даного виду конфлікту. Багато авторів, розглядаючи дане явище, в якості основних невід'ємних ознак виділяли ті, які існують у правовій сфері, але не в юридичній, а тому за відсутності чіткої межі, можливо тлумачити поняття юридичного конфлікту досить широко, і це призводить до того, що часто

юридичний конфлікт "розчиняється" в інших соціальних конфліктах, єдиною відмінністю від яких стає зв'язок з правовим явищем. Але юридичний конфлікт сам є реальним правовим явищем, яке існує.

О. Арабаджиева, Н. Гомонов вірно зазначили, що у якості відправної точки для вивчення юридичного конфлікту насамперед необхідно розглядати ознаки й елементи, які простежуються виключно в юридизованій сфері, тобто тільки тоді, коли юридичний конфлікт реалізується у взаємодіях людей (тобто в суспільних відносинах), які підпадають під дію нормативно-правових актів (а врегульовані правом суспільні відносини - це є правовідносини). А вже потім приступати до більш глибокого вивчення даного складного явища, яке включає в себе, крім конкретної правового протидії сторін ще й внутрішній аспект (причини, мотив, мета) [14, с. 147].

Основною ознакою поняття «юридичний конфлікт», що відмежовує його від інших видів конфліктів є специфічний правовий характер соціальних протиріч, які покладаються в основу виникнення правового конфлікту.

З-поміж іншого, необхідно зазначити, що серед конфліктологів існує принципова дискусія щодо розмежування понять «правовий конфлікт» та «юридичний конфлікт».

Так, деякі вчені, виходять з того, що категорія «правове» є за обсягом більш широким, ніж поняття «юридичне», відповідно - будь-яке юридичне явище (норма, факт) є правовим, але не кожне правове за сутністю є юридичним. Отже, будь-який юридичний конфлікт - це конфлікт правовий, але не кожний правовий конфлікт виявляється, інституціалізується та фіксується в юридичній формі.

Базуючись саме на цій позиції, логічним є формулювання В. Криволапчуком такого визначення: правовий конфлікт - це протиборство суб'єктів права з протилежним й несумісним розумінням та діями стосовно

принципів і норм права, які мають на меті зміну свого статусу та юридичного стану. Таким чином, конфлікт у праві передусім проявляється протистоянням його об'єктивної та суб'єктивної складової. Відповідно, юридичні принципи і норми, на ґрунті яких він виникає, не вичерпують всієї сукупності формальних і неформальних правових норм, які діють у конкретному суспільстві.

Юридичний же конфлікт - головний, але не єдиний різновид правового конфлікту. Науковці виділяють - «чисто правові» (фактично, юридичні), «змішані» (соціально-правові), «помилкові» та «імітовані» конфлікти у правовідносинах. Основою «чисто правового», юридичного конфлікту є принципи і норми права, а його предмет - протилежне їх тлумачення, застосування, використання (тобто відношення до них), що передбачає й відповідну правову поведінку[15].

Серед іншого, охарактеризуємо стадії конфлікту, запропоновані С.С. Фроловим.

- Передконфліктна стадія включає ідентифікацію, тобто визначення суб'єктів, які перешкоджають досягненню мети, вважаються винними тощо, яка може бути дійсною або неправильною, а також формування стратегії та тактики розвитку конфлікту.

- Інцидент, тобто здійснення дій, спрямованих на зміну поведінки суперників, їх блокування (затримання, переривання). Продовження дій, тобто відступ (отримання — відмова від продовження дій, або придушення — припинення дій під тиском зовнішніх обставин) або агресивна поведінка, спрямована на інших суб'єктів, та їх відповідна агресивна реакція. Ці дії поділяють на ті, які мають відкритий характер, тобто безпосередньо спостерігаються, усвідомлюються, оцінюються як ворожі, агресивні, шкідливі тощо, та приховані (латентні, таємні), які включають маскування власних дій, провокування необхідних дій супротивників, їх дезінформацію тощо.

- Досягнення у розвитку конфлікту критичної точки, тобто максимальної гостроти, сили та напруженості.
- Розв'язання конфлікту внаслідок — зміни умов конфліктної ситуації, установок суперників, одно- або двосторонніх поступок, усунення суперника, втручання третьої сили [16].

В сучасній юридичній літературі говориться також про можливість виділення певних стилів вирішення конфліктів, які спостерігаються в юридичній практиці. Під стилем розуміють міру, в межах якої одна зі сторін намагається задовольнити свої інтереси або інтереси іншої сторони шляхом здійснення активних або пасивних, спільних або індивідуальних дій. Розрізняють стиль компромісу, який проявляється в ситуаціях, коли сторони намагаються уникнути конфлікту, врегулювати розбіжності, частково задовольнити намагання один одного. Сторони розуміють об'єктивну неможливість одночасного задоволення їхніх потреб, тому готові до вироблення взаємовигідного (компромісного) рішення, для якого разом із частковим задоволенням потреби характерна і згода на часткову втрату певної цінності. І одним зі стилів є стиль компромісу, який виявляється в ситуаціях, коли сторони намагаються уникнути конфлікту, врегулювати розбіжності, частково задовольнити намагання одна одної. Сторони розуміють об'єктивну неможливість одночасного задоволення їхніх потреб, тому готові до вироблення взаємовигідного (компромісного) рішення, для якого разом із частковим задоволенням потреби характерна також, згода на часткову втрату певної цінності [16, с. 34].

Більшість науковців зазначають, що компроміс виступає основним способом вирішення конфліктів, але треба відзначити, що він здатен і попереджувати конфлікти.

Так, наприклад, В. Толстіков, робить акцент, що «компроміс повинен виступати не тільки й не стільки способом вирішення конфлікту, скільки засобом його попередження» [17, с. 129].

Таким чином, як зазначає А.Парфенов соціальна корисність правового компромісу проявляється як в його здатності виступати специфічним засобом профілактики конфлікту, так і найбільш ефективним з точки зору держави та суспільства інструментом його дозволу [18].

Конфлікт на рівні реальних правових відносин може стати причиною їх виникнення, зміни та припинення. Цінність компромісів на цьому рівні полягає в тому, що вони являють собою найбільш ефективний спосіб узгодження інтересів учасників правового життя. Д. М. Брежнев зазначив, що компроміс може вносити в систему елементи впорядкованості. Та може стати: засобом запобігання виникненню можливих в майбутньому конфліктів; засобом зміни існуючих правових станів і зв'язків шляхом їх упорядкування; засобом припинення правових відносин або переходу їх в нову якість [19].

Компроміс в правовій сфері багато в чому відображає ті процеси, які існують в сучасному суспільстві, і відповідно його зміст продиктований рівнем розвитку суспільства. Наприклад, про компроміс нам відомо ще з давнього періоду розвитку держави та права, так афінський реформатор Солон вважав, що головним в законі повинен бути компроміс. Уявлення про компроміс як про головний орієнтир знаходив своїх прихильників, і в античності, і в наш час (даний підхід виявляється в багатьох загальнотеоретичних, політико-правових дослідженнях). Однак, на нашу думку оцінювати цю тенденцію необхідно вкрай обережно та уникати крайнощів. Вчені міркують про компроміс перш за все як про абстрактну мету, до якої необхідно постійно рухатися, і часто нехтують питаннями механізму досягнення компромісу, їх змістовним аспектом. Сама по собі ідея

ідеалізації компромісу не сприяє його розвитку і застосування в юриспруденції. Ми вважаємо, що основне вивчення компромісу в правовій сфері в своїй більшості мало вектор спрямованості на ідеалізацію, тому логічно і правильно буде застосувати раціонально-прагматичний підхід.

В цілому ж, необхідно відзначити, що компроміс у правовій сфері об'єднує дві категорії: правовий компроміс і компроміс в праві.

Запропонуємо власне визначення компромісу.

Правовий компроміс - це правова угода двох або декількох осіб (сторін) на певну поведінку в тому чи іншому сумнівному або спірному випадку, що не піддається в даний момент остаточному вирішенню у рамках юридичного вирішення справи. Компроміс в праві - це раціональний і ефективно обраний варіант поведінки з кількох можливих варіантів пропонованих законодавством і / або хоча і непередбаченим законодавством, але допустимим для вирішення ситуації (справи, спору, здійсненні компетенції та ін.), вільно обирається учасниками правовідносин [20, с. 26].

У конкретній ситуації компроміс в праві забезпечує максимальну результативність дій, або комплексу дій спрямованих на досягнення мети, і / або відновлення порушених чи охоронюваних державою прав і інтересів.

Таким чином, компроміс в праві може стосуватися вибору правових норм, процедури вирішення правової ситуації, можливості вплинути на міру покарання, відповідальності, здійснення повноважень і багато іншого. В правовий компроміс і компроміс у праві закладено потенціал для виявлення і запобігання суспільних протиріч, якщо ж протиріч уникнути не вдалося, то вони виявляють іншу сторону свого потенціалу і стають засобом вирішення протиріч.

Компроміс за допомогою юридичних засобів починає функціонувати як принцип права і як спосіб правового регулювання, забезпечує вдосконалення

механізму дії права. Таким чином, стандартні ситуації та стандартні способи їх вирішення тісно пов'язані з використанням установки на використання компромісу. При цьому компроміс у правовій сфері пристосовується до особливостей механізму дії права.

Автор виділяє основні стадії компромісу:

- 1) предкомпромісно-оціночна (на цій стадії між суб'єктами правовідносин, формується суперечливе ставлення, а саме протилежність інтересів сторін поєднується з їх спільністю та суб'єкти приходять до висновку про неминучість компромісу як ефективного, чинного засобу зняття між ними протиріч);
- 2) планово-моніторингова (розробка тактики та стратегії поведінки між сторонами, моніторинг та зондаж взаємних інтересів, пошук основних ключових точок);
- 3) переговорна (перш за все, на даній стадії здійснюється в ході безпосередніх переговорів пошук балансу інтересів сторін);
- 4) договірна (проходить як правило оформлення висновку проведення переговорів, наприклад оформлення угоди, або договору досягнутого в результаті компромісу);
- 5) імплементаційно-контрольна (реалізація досягнутих взаємних інтересів та взаємний контроль за реалізацією цих домовленостей).

Необхідно звернути увагу, на той факт, що ефективність компромісу в правовій сфері може бути визначена на основі ряду критеріїв:

- чи здатний компроміс усунути суперечності які виникають у правовідносинах між сторонами;
- чи здатний він в достатній мірі задовольнити інтереси сторін, а також нейтралізувати стан напруженості між сторонами;

- реальне виконання домовленостей, досягнутих сторонами, які уклали компроміс.

Для правового компромісу і компромісу в праві повинні бути чітко встановлені критерії допустимості застосування. Ці критерії повинні формуватися не тільки на основі прийнятності його сторонами й відповідності нормам закону, а й володіти прозорістю, надійністю, відповідати моральним засадам суспільства. Визначальним критерієм компромісу повинна виступати справедливість. Однак у взаємодії права і моралі однаково небезпечні дві крайності (що має пряме відношення до правового компромісу і компромісу в праві). По-перше, одна крайність виражається в злитті права і моралі, коли право втрачає свій динамізм і ефективність, бо право кожного разу порівнюється з моральністю. Моральний максималізм може призвести до відриву права від реальності. По-друге, коли право повністю підпорядковує собі моральні норми та цінності. При цьому інтереси та потреби особистості не є значущими в порівнянні з устремліннями соціуму. В результаті цього встановлюються тоталітарні режими. Яскравий приклад закладених в правових нормах компромісів можна вивести з останнього досвіду законодавця.

Відомо, наскільки суперечливо ставлення суспільства до збереження або скасування смертної кари. У цих умовах компромісом стало рішення про скасування смертної кари.

Здається, що компроміс у праві може бути допустимо при дотриманні таких вимог: приймається добровільно з декількох можливих варіантів; застосовується лише тоді, коли існують заздалегідь передбачені варіанти поведінки в законодавстві, або непередбачені нормативно-правовими актами, але не суперечать їм, і не порушують права інших осіб; компроміс вибору варіанта є правом, а не обов'язком; використання компромісу можливо тільки

в тому випадку, якщо це повністю відповідає принципам права, а позитивні наслідки поширюються на належних осіб; вибір варіанту компромісного рішення повинен бути обумовлений фактичними обставинами справи.

В умовах формування державності в Україні перш за все треба ґрунтовно переосмислити соціальне завдання юридичної науки та першочергово вжити заходи, які будуть спрямуватися на зростання значення та ролі в суспільному житті, на продовження досліджень порівняно нових правових явищ в юриспруденції таких як компроміс в правовій сфері, та продовжити досліджувати юридичний (правовий) конфлікт, який є природним чинником функціонування правової системи, та здатен істотно впливати на її модернізацію.

Крім того, за допомогою права конфлікт і компроміс упорядковуються, що сприяє стійкості суспільних відносин, передусім правових. Правове упорядкування конфлікту і компромісу здійснюється за допомогою переростання цих явищ в правові інститути.

Висновки з даного дослідження. Важливе місце в науці про право (зокрема теорії держави та права як фундаментальної науки, щодо всіх галузевих правових наук), займають категорії, які утворили стійку систему, і в водночас, систему, яка постійно розвивається. Системно-категоріальний підхід до вирішення питань і проблем права дозволяє використовувати ряд інструментів (наукових), які є недоступними при інших підходах. Тому, на протязі тривалого часу залишалось не вирішеним питання про дослідження системи категорій юриспруденції, що неминуче призводить до з'ясування і розуміння закономірностей, особливостей функціонування моделей законодавчого регулювання системи суспільства.

Україна зробила значний крок на шляху формування правової держави. Роль компромісу закономірно зростає. Варто зазначити, що компроміс у

західному суспільстві втратив абстрактно-теоретичний характер, і набув насамперед інструментального змісту. Використання компромісу в правовій сфері свідчить про високий рівень правосвідомості.

Підсумовуючи, слід зазначити, що дане дослідження не претендує на вирішення всіх теоретичних і практичних проблем, що виникають при застосуванні та інтерпретації норм законодавства. Однак, на наш погляд, викладений матеріал заслуговує уваги в науковому середовищі та може внести свій внесок у розвиток теоретичної бази, присвяченої вивченню компромісу і конфлікту в правовій сфері.

Література

1. Ирхин Ю. В. Взаимосвязь политики, морали и права / Ю. В. Ирхин // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Политология. – 1999. – № 1. – С. 7-15.
2. Бачинин В. А. Социология. Академический курс / В. А. Бачинин. – СПб. : Р. Аланова «Юридический центр Пресс», 2011. – 871 с.
3. Ромашов Р. А. Компромисс разнонаправленных интересов как основание восприятия и средство изменения социально-правовой реальности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://iuaj.net/1_oldmasp/modules.php?name=Pages&go=page&pid=125
4. Новікова М. До питання створення правокомпромісної теорії гармонізації суспільних відносин / Право України. – 2006. – № 1. – С. 29 – 33.
5. Туркота С. Правовий компроміс у кримінальному судочинстві / С. Туркота // Право України. – 2001. – № 12. – С. 69-71.
6. Усатий Г. О. Компроміс як засіб вирішення кримінально-правового конфлікту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук :

- спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Г. О. Усатий ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 1999.
7. Оборотов Ю. Н. Традиции и новации в правовом развитии. — О.: Юрид. л-ра, 2001. — 156 с.
 8. Мадіссон В. Правова конфліктологія та юридичний конфлікт у приватних правовідносинах / В. Мадіссон // Право України. – 2003. – № 9. – С. 39–44.
 9. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності). Навчальний посібник / К.: Знання, 2005. - 655 с.
 10. Астахов П. А. Юридические конфликты и современные формы их разрешения (теоретико — правовое исследование): дис. доктора юрид. наук. 12.00.01 / П. А. Астахов. — М., 2006. — 446 с.
 11. Тихомиров Ю. б.А. Коллизионное право: [учеб. и науч.-практ. пособие] / Ю. А. Тихомиров. — М.: Издание г-на Тихомирова М. Ю., 2003. — 394 с.
 12. Бобровник С. Правовий компроміс і правовий конфлікт у національному законодавстві: деякі аспекти прояву / Вісник Київського славіністичного університету. – 2014. – т .99. – С.18-21.
 13. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [голова редкол. Ю.С. Шемшученко]. – К.: “Укр. енцикл.”, 1998. – Т. 3. – 2001. – 792 с.
 14. Арабаджиева О.В., Гомонов Н.Д. Юридический конфликт: природа и особенности / Вестник МГТУ, том 9. - №1. - 2006 г. - с.142-147.
 15. Криволапчук В.О. Юридичний конфлікт як елемент процесу функціонування та морденізації правової системи і суспільства.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/249-tioriua-gov/15176-2011-01-21-09-29-34.html>

16. Юридична деонтологія / [за ред. В.М. Горшенцова, В.В. Комарова]. – Харків: Основа. – 1993. – 172 с.
17. Толстик В.А. Социальная и юридическая природа компромисса / Компромисс в праве: теория, практика, техника: сборник статей по материалам Международной научно-практической конференции (г. Н. Новгород, 29—30 мая 2014 года): в 2 т. / под общ. ред. В.А. Толстика, В.М. Баранова, А.В. Парфенова. Н. Новгород, 2014. - Т. 1.
18. Парфенов А.В. Понятие правового компромисса [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-pravovogo-kompromissa>
19. Брежнев Д. М. Конфликты и компромиссы как детерминанты самоорганизации права: синергетический аспект [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/konflikty-i-kompromissy-kak-determinanty-samoorganizatsii-prava-sinergeticheskiy-aspekt>
20. Некига С.Н. Компромисс как составляющая механизма действия права / Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. - 2013. - Т. 26 (65). - № 2—2.

References

1. Irkhin Yu. V. Vzaimosvyaz politiki, morali i prava / Yu. V. Irkhin // Vestnik Rossiyskogo universiteta druzhby narodov. Seriya: Politologiya. – 1999. – № 1. – S. 7-15.
2. Bachinin V. A. Sotsiologiya. Akademicheskij kurs / V. A. Bachinin. – SPb. : R. Alanova «Yuridicheskij tsentr Press», 2011. – 871 s.
3. Romashov R. A. Kompromiss raznonapravlennykh interesov kak osnovanie vospriyatiya i sredstvo izmeneniya sotsialno – pravovoy realnosti.

- [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: http://iuaj.net/1_oldmasp/modules.php?name=Pages&go=page&pid=125.
4. Novikova M. Do pytannja stvorennja pravokompromisnoji teoriji gharmonizaciji suspiljnykh vidnosyn // Pravo Ukrainy. – 2006. – # 1. – S. 29 – 33.
 5. Turkota S. Pravovyj kompromis u kryminalnomu sudochynstvi / S. Turkota // Pravo Ukrainy. – 2001. – # 12. – S. 69-71.
 6. Usatyj Gh. O. Kompromis jak zasib vyrishennja kryminaljno-pravovogho konfliktu : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. juryd. nauk : spec. 12.00.08 «Kryminaljne pravo ta kryminologhija; kryminaljno-vykonavche pravo» / Gh. O. Usatyj ; Nac. akad. vnutr. sprav Ukrainy. – K., 1999.
 7. Oborotov Yu. N. Traditsii i novatsii v pravovom razvitii. — O.: Yurid. l-ra, 2001. — 156 s.
 8. Madisson V. Pravova konfliktologhija ta jurydychnyj konflikt u pryvatnykh pravovidnosynakh / V. Madisson // Pravo Ukrainy. – 2003. – # 9. – S. 39–44.
 9. Ghusarjev S.D., Tykhomyrov O.D. Jurydychna deontologhija (Osnovy jurydychnoji dijajlnosti). Navchaljnyj posibnyk / K.: Znannja, 2005. - 655 c.
 10. Astakhov P. A. Yuridicheskie konflikty i sovremennye formy ikh razresheniya (teoretiko — pravovoe issledovanie): dis. doktora yurid. nauk. 12.00.01 / P. A. Astakhov. — M., 2006. — 446 s.
 11. Tikhomirov Yu. 6.A. Kollizionnoe pravo: [ucheb. i nauch.-prakt. posobie] / Yu. A. Tikhomirov. — M.: Izdanie g-na Tikhomirova M. Yu., 2003. — 394 s.
 12. Bobrovnyk S. Pravovyj kompromis i pravovyj konflikt u nacionalnomu zakonodavstvi: dejaki aspekty projavu / Visnyk Kyjivsjkogho slavinistychnogho universytetu. – 2014. - t. 99. - S.18-21.

13. Jurydychna encyklopedija: v 6 t. / [gholova redkol. Ju.S. Shemshuchenko]. – K.: “Ukr. encykl.”, 1998. – T. 3. – 2001. – 792 s.
14. Arabadzhieva O.V., Gomonov N.D. Yuridicheskiy konflikt: priroda i osobennosti // Vestnik MGTU. - tom 9. - №1. - 2006. - S.142-147.
15. Kryvolapchuk V.O. Jurydychnyj konflikt jak element procesu funkcionuvannja ta mordenizaciji pravovoji systemy i suspiljstva [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://radnuk.info/statti/249-tioriuagov/15176-2011-01-21-09-29-34.html>
16. Jurydychna deontologhija / [za red. V.M. Ghorshenjova, V.V. Komarova]. – Kharkiv: Osnova. – 1993. – 172 s.
17. Tolstik V.A. Sotsialnaya i yuridicheskaya priroda kompromissa / Kompromiss v prave: teoriya, praktika, tekhnika: sbornik statey po materialam Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii (g. N. Novgorod, 29—30 maya 2014 goda): v 2 t. / pod obshch. red. V.A. Tolstika, V.M. Baranova, A.V. Parfenova. N. Novgorod, 2014. T. 1.
18. Parfenov A.V. Ponyatie pravovogo kompromissa [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-pravovogo-kompromissa>
19. Brezhnev D. M. Konflikty i kompromissy kak determinanty samoorganizatsii prava: sinergeticheskiy aspekt [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <https://cyberleninka.ru/article/n/konflikty-i-kompromissy-kak-determinanty-samoorganizatsii-prava-sinergeticheskiy-aspekt>
20. Nekiga S.N. Kompromiss kak sostavlyayushchaya mekhanizma deystviya prava / Uchenye zapiski Tavricheskogo natsionalnogo universiteta im. V. I. Vernadskogo. - 2013. - T. 26 (65). - № 2—2.